

- Beispielhafter Auszug aus der digitalisierten Fassung im Format PDF -

**Descriptio et adumbrato
microscopio-analytica Muscorum
Fronosorum nec non aliorum
vegetantium e classe cryptogamica
Linnaei novorum dubiisque vexatorum**

Johannes Hedwig

Die Digitalisierung dieses Werkes erfolgte im Rahmen des Projektes BioLib (www.BioLib.de).

Die Bilddateien wurden im Rahmen des Projektes Virtuelle Fachbibliothek Biologie (ViFaBio) durch die [Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg \(Frankfurt am Main\)](#) in das Format PDF überführt, archiviert und zugänglich gemacht.

Hedwig, Descriptio et adumbratio Microscopico-
Analytica, Tome I
Lipsiae, 1787 343 A 7-R)

nieuw half leer aangebracht, oude fragmenten hierop
weer gemonteerd
leren hoekjes vernieuwd, marmer vastgezet en
bijgekleurd
voorjaar 1964.

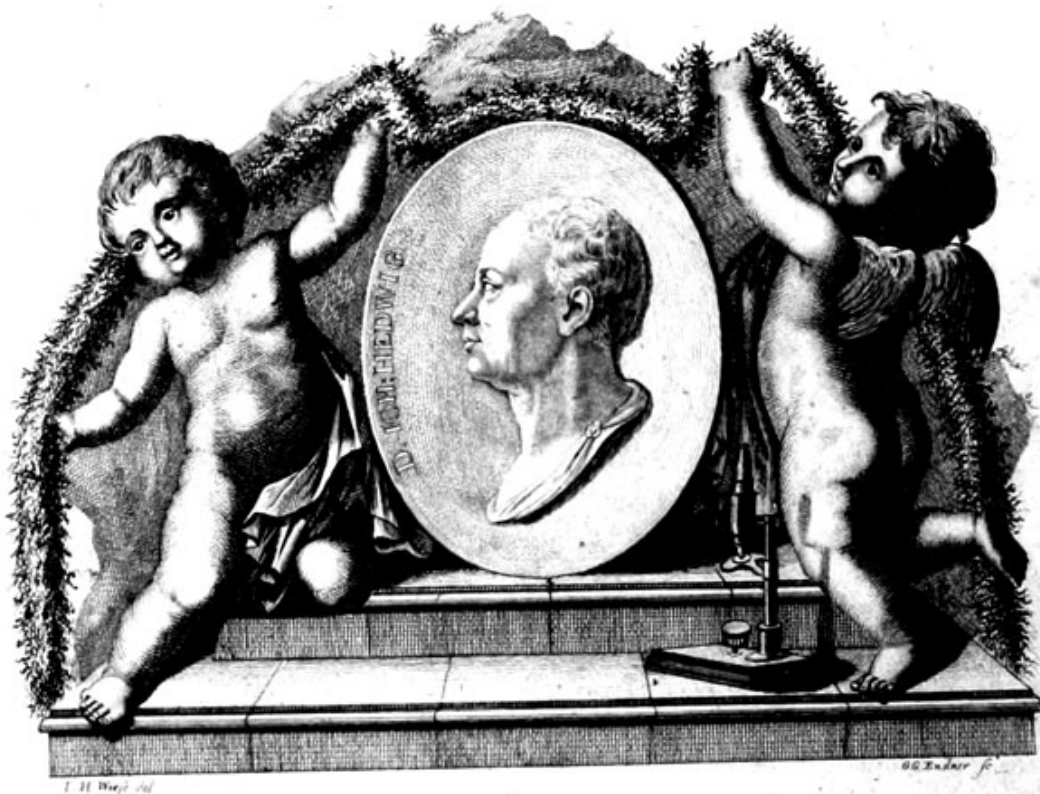

DESCRIPTIO ET ADVMBRATIO
MICROSCOPICO - ANALYTICA
MVSCORVM
FRONDOSORVM

NEC NON
ALIORVM VEGETANTIVM
E CLASSE CRYPTOGAMICA LINNAEI
NOVORVM DVBIISQVE VEXATORVM

AVCTORE
IOANNE HEDWIG
M. D.

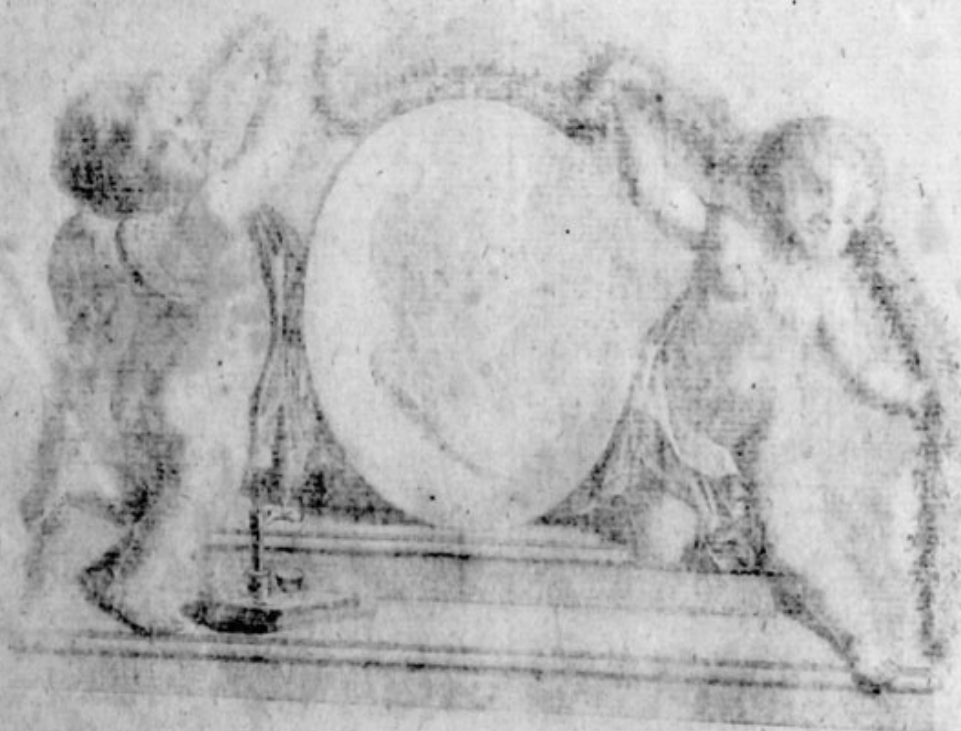

TOMVS PRIMVS

LIPSIAE
IN BIBLIOPOLIO I. G. MÜLLERIANO
MDCCLXXXVII.

DEP. REPTIO ET ADHERENTIO
MAGNIFICENTIA
MVSORVM
FRONDOSONVM

ANNO 1704
AVTORVM FLORANTISSIMORVM
D. C. FRONDOSONVM
MAGNIFICENTIA
FRONDOSONVM

FRONDOSONVM
FRONDOSONVM
FRONDOSONVM

AVGVSTISSIMO
AC
POTENTISSIMO
GEORGIO III.

M. BRITANNIAE GALLIAE
HIBERNIAE REGI

FIDEI DEFENSORI

DVCI BRVNSVICENSIVM ET LVNEBVRGENSIVM

S. R. I.

ARCHITHESAVRARIO ET PRINCIPI ELECTORI

DOMINO
CLEMENTISSIMO

AVGVSTISSIMO

POTENTISSIMO

GEORGIO III

BRITANNIAE GALLIAE

FRANCOE REGI

AVGVSTISSIMO

POTENTISSIMO

AVGVSTISSIMO

POTENTISSIMO

AVGVSTISSIMO

POTENTISSIMO

Bibliotheek
der
Landbouwoogeschool
Wageningen

REX POTENTISSIME

DOMINE CLEMENTISSIME

Cum optimi illi viri, qui primi vegetabilibus omnium diutissime neglectis, exactiorem considerationem et disquisitionem impendere dignarentur, non minus subditi essent Regnorum a Deo TIBI demandatorum, ac quidem ille, qui has stirpes pleno et in ordinem redacto agmine in publicum produceret, nominatimque ab inuicem distinguere primus doceret; sane si vlli, TVO tot gentibus populisque sacro nomini deuouere oportebat hoc opus, vtpote luculentius prodens objectum, cui illi tempus suum impenderant et operam.

REX POTENTISSIME

Enatum inde desiderium id vt mihi fuscipere liceret, certe sine graui temeritatis culpa vltro alere non conueniebat, quin identidem vt supprimerem oportebat, nisi vbique terrarum et gentium constaret gratia illa atque clementia, qua scientiae cujuscunque generis, et praeprimis Historia Naturalis, ceu vberimus sapientiae ac felicitatis humanae fons, apud TE fruuntur.

Cujus quidem nunc nouum et perquam eximium documentum, etiam id est, quod clementissime mihi concederes veniam, voti illius me compotem reddendi.

Destitutus verbis, quibus grati animi mei sensa de tanta clementia satis exprimere valerem, Numen summum ex intimiori corde oro, supplexque rogabo indefinenter, vt TE porro TVAMQUE DOMVM REGIAM ad augmentationem felicitatis, cum subditorum TVORVM, tum et scientiarum, facultate sua excelsiore adornare, atque longaeuitate incolumi beare velit. Ego vero per omnem meam vitam summa cum deuotione permanfurus sum

MAIESTATIS TVAE

Submississimus

IOANNES HEDWIG.

... und die nächsten 10 Seiten ...
... and the next 10 pages ...

OPERCULUM breve eandem tegere refert DILLENIUS; simile igitur reliquarum specierum.

ANNULUS procul dubio, veluti e margine orae coniecere possum, nullus.

PERISTOMA dentes sedecim acuti, rubri, transversim striati f. 6. Minus alacriter siccescendo reflexiles esse videbantur, ac reliquarum specierum.

SEMINA cunctis ad me perventis thecis aufugerant.

LOCUS. Haecenus solummodo in Anglia locis ericacis, humentibus, reperta est haec species. Atque primum prope Llyn Durythwch per S. BREWER, a quo DILLENIUS acceperat: cujus igitur in memoriam cognomen adposui. Mihi benevole misit Cl. DICKSON.

TEMPUS maturationis autumnno et hyeme esse perhibuit DILLENIUS.

DURATIO per plures annos continuans.

Tabula XXXIX.

MNIUM MARCHICUM.

Mnium marchicum, foliis ovato-lanceolatis, trunco erectiusculo, innovationibus pone summitatem frugiferam, multifido; peristomatis interni processulis bifidis.

Leskia marchica furculo ramoſo erecto, foliis ovatis acuminatis; thecis subrotundis obliquis; operculis mucrone craſſo adunco. WILLDENOW
Prodr. p. 319.

Explicatio Tab. XXXIX.

- Fig. 1. Planta mascula florida. } naturali magnitudine.
 2. Planta feminea thecigera. }
 3. Planta f. 1. }
     a. flos masculus. } ad augmentum I.
     b. innovatio. }
 4. Planta f. 2. }
 5. Folium; ad augmentum IV.
 6. Genitalia mascula cum suis paraphysibus, denudata; ad augmentum IV.
 7. Folium e perigonalibus extimum. } ad idem augmentum.
 8. Folium e perigonalibus intimum. }
 9. Genitale masculum cum paraphysi seorsim; ad augmentum IV.
 10. Summa pars thecae, cum peristomate; ad augmentum III.
 11. Particula peristomatis interni; ad augmentum IV.
 12. Semina; ad augmentum idem.
 13. Eadem; ad augmentum V.

D. Hedwig del.

MNIUM marchicum

Philonotis marchica Bruch

G.O. Zander sc.

PLANTAE MARITIMAE

HISTORIA ANALYTICA.

TRUNCUS primogenius simplex quidem ac erectus: quamprimum vero florescentiae stadium attingit, floremque in summitate paravit, femineus praepriis proxime ad eundem innovationes molitur numerosas, simplices, bi-trifidasque, quarum subinde mox post impraegnationem absolutam, vivide ultro promotio incremento, vere fastigiato-ramosus visitur, f. 4. At masculus longe pauciores agit, hinc minus ramosus f. 3. Pondere sic superne, tum et superficie, pro vi externa, auctis, magis magisque dimovetur veteranus ab illo situ, ac denique fere decumbens fit, quamvis substantia rigidiuscula gaudeat. Color junioris dilute aurantius, aetate in nigricantem vergens.

RADICES fusco-rubellae, tenues, firmulae, perquam at laxius divisaе, undique e foliorum alis trunci annotini prodeunt; imo ipsa inferiora folia in similia dissolvi videntur f. 4. calvescentem denique laxè investientes f. 3. 4. Quibus sic cespites arctius inter se cohaerent.

FOLIA ovato-longius acuminata, concava, juniora saturate viridia, quadrifariam quasi laxè imbricata, truncum ejusque innovationes investiant; vasorum fasciculo valido instructa, pagina vero perquam eleganter reticulata, si per lentes augentiores visuntur f. 5. 6.

FLOS masculus in distincta stirpe f. 1. 3. terminalis capituliformis dum floret f. 3.; constat e foliis perigonalibus plusculis quorum exteriora latiore basi, quam communia instruuntur, itidem concava at breviora, derepentiusque vna cum vasorum fasciculo, in acumen exeuntia f. 7. interioribus continuo decrecentibus; nec non numerosis genitalibus paraphysibusque clavato-articulatis, f. 6. infimo articulo inflato f. 9. His interposita sunt minima foliola perigonii f. 8. *Femineum* florem, qui omnino terminalis est, inter specimina fatis numerosa reperire nequivi, cum summitates floridorum truncorum adeo ab insectulo quodam, procul dubio Eruca, praemorsae essent, ut non, nisi vnicum hic delineatum individuum masculo flore instructum offendere mihi obtigerit.

VAGINULA longa conica, viridis, ad oram rubella; denique fusca e foliis pristini perigonii eminet.

CALYPTRA a me non visa.

PEDUNCULUS flexuose ascendens, sesquiuncialis, ruber, nequaquam axillaris est; sed saltim ex innovationibus succretis quasi talis adparet, f. 4.

THECA subsphaerica, ratione ad insertionem pedunculi aperturamque habita, gibbosa-cernens f. 4*; exanthlando basi contractior denique magis oblonga sulcisque striata evadit *). Color viridis, maturitate rufescit, linea profundius colorata, perquam tenera orae circumducta, f. 10.

OPERCULUM conicum, inferne rubens, summitate tantillum obliquata, rufescens est, f. 4*.

PERISTOMA externum, dentes sedecim validiusculi, pyramidati, erectiles, rubri, transversim striati f. 10. Internum, membrana reticulato-vasculosa, sulcata, rufescens, in sedecim processus profunde bifidos terminata f. 10.

SEMINA exigua, laevia, virentia, demum fusca, f. 12. 13.

LOCUS. In ligno putrido natante prope Spandau, vbi flumina Spree et Helvela confluunt, invenit Cl. WILLDENOW mihi benevole communicavit.

TEMPUS maturationis thecarum, Majo, Iunio.

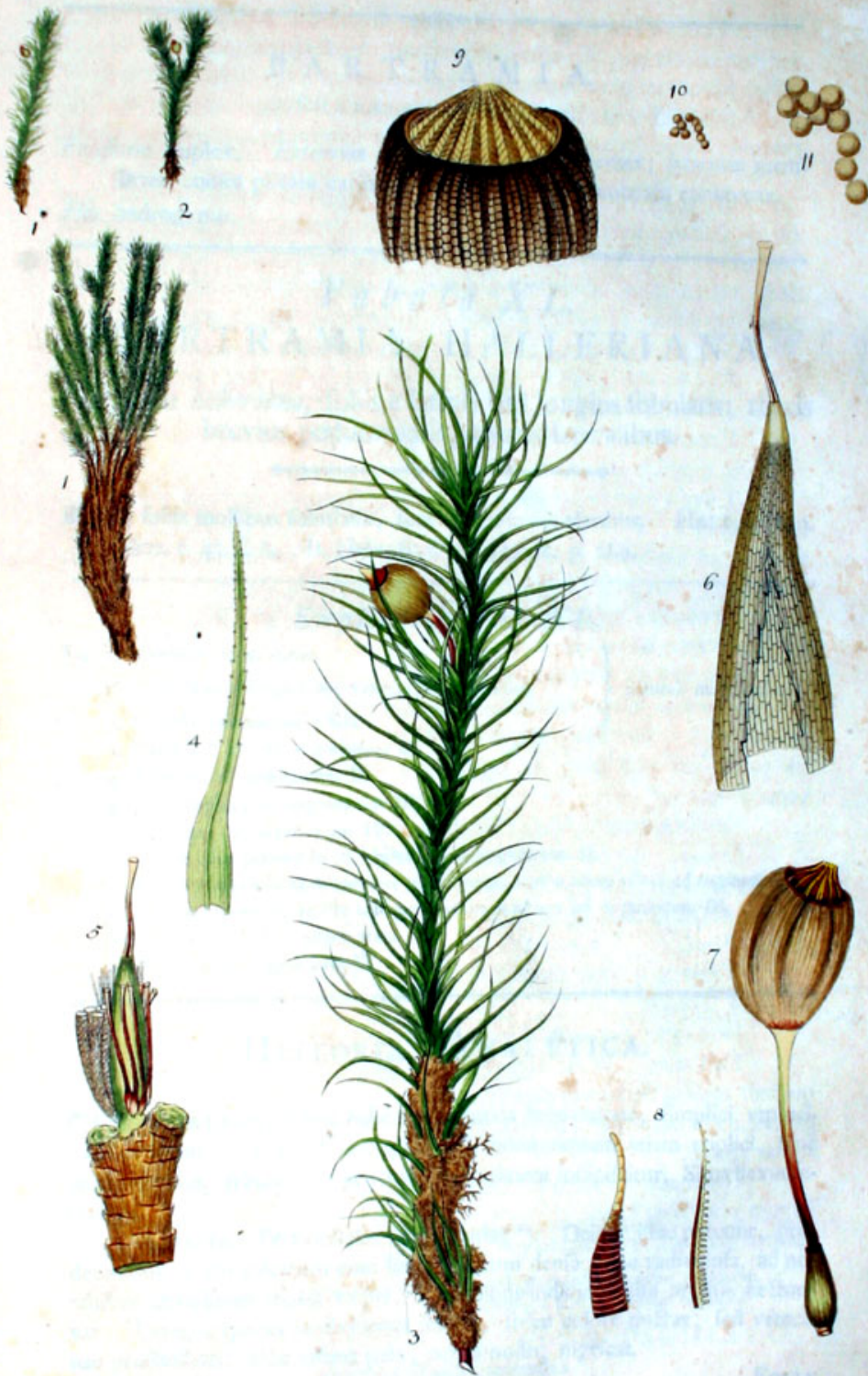
DURATIO perennis.

Obs. Cum omnino tanta hujus speciei quoad habitum externum cum *Mnio fontano* sit similitudo, vt facile confundi queant, subjiciam hic momenta, quibus hoc a nostro *marchico* vere differt.

1. Masculus flos magis patulus foliaque perigonalia versus paginae apicem inaequaliter denticulata; vasorum fasciculo hunc notabiliter excedente.
2. Peristoma internum, inter columnulas simplices, e dorso carinarum eminentes, tenerrime ciliatum. Quam propter circumstantiam, ne temere genera multiplicandi cupidus viderer, reliqui hoc pristino, et *marchicum* subjunxi; quamvis hujus ipsius peristoma internum, aliaque nonnulla momenta divulgationem vtriusque ferme suaderent.

*) Illa *Mnii fontani* intrinsecus loculum feminalem habet unam tertiam circiter totius cavi occupantem, suffultum bulbillo oblongo, e vasculis pedunculi nunc externum parietem ingressis, orto; vtrisque cum eodem connexis, ductulorum ramificatorum ac invicem anastomosantium farragine. Huic internae dispositioni ad minimum perquam analogam habere nostram speciem, mihi quidem visum est.

D. Hedberg del.

G. A. Kuhn sculp.

BARTRAMIA halleriana.

BARTONIA

BARTRAMIA.

CHARACTER GENERIS.

Peristoma duplex. Externum dentes sedecim cuneiformes; internum membrana conica plicato carinata, in aperturam lacinulata[m] connivens.
Flos androgynus.

Tabula XL.

BARTRAMIA HALLERIANA.

Bartramia halleriana, foliis e latiori basi longius subulatis; thecis brevius pedunculatis, ovatis lateraliibus.

Bryum foliis mollibus subulatis, fetis brevissimis alaribus. HALL. helv. n. 1802. t. 45. f. 8. It. Helv. II. t. 1. Opusc. p. 269.

Explicatio Tab. XL.

Fig. 1. Plantulae congregatae.

1* Plantula cum simplici innovatione in se decerpta.	} naturali magnitudine.
2. Plantula innovatione bifida.	
3. Plantula f. 1*; ad augmentum 0.	
4. Folium; ad augmentum II.	
5. Flos simplex; ad augmentum III.	
6. Calyptra; ad augmentum IV.	
7. Theca cum pedunculo et vaginula; ad augmentum II.	
8. Dentes duo peristomatis externi; alter a tergo, alter a latere visus; ad augmentum IV.	
9. Thecae summitas, relicto solo peristomate interno; ad augmentum III.	
10. Semina; ad idem augmentum.	
11. Eadem; ad augmentum V.	

HISTORIA ANALYTICA.

TRUNCUS tenuis, dilute rubens, annotina innovatione, simplici ut plurimum, f. 1. 3. sed et duplici f. 2. nonnunquam etiam triplici, hinc minus divisus, triunciale[m] et ultra longitudinem indispiscitur. Situs flexuosus erectus.

RADICES. Primordiales validiusculae *). Deinde istae pereunt, prodeuntibus ex alis foliorum cum similibus, tum densa stupa radiculosa, ad notabilem altitudinem trunci vsque, f. 3. quibus individua sibi arcuatis nectuntur. Utraque species in divisiones secedit, fusco colore tinctas; sed veteranae profundiori: hinc infima pars, oculo nudo, nigricat.

F f 2

FOLIA

*) Vid. nostra Fundamenta. Hist. Nat. Muscorum frondosorum. P. II. t. 6. f. 30.

FOLIA e lata concava, sextuplum circiter totius constituite basi, in longum subulatum, diversimode directum, versusque summam denticulatum processum contrahuntur f. 4. exeuntque vasorum fasciculo pene exserto, acuta. Crebra, illa parte adeo truncum obvelant, ut nunquam, nisi remotis, oculo pateat. Color superiorum summorumque amoene viridis; reliqua decolora, infima consumta, f. 3.

FLOS terminalis hermaphroditus, componitur e foliolis quatuor ad sex, brevibus, obtuse lonceolatis, tenerrimis, reticulatis, absque vasorum fasciculo *) f. 5; genitalibus masculis octo, totidemque femineis, f. 5. Saepe tamen etiam occurrit flos masculus vnus, adpositis vtrinque femineis genitalibus octo. Hinc non infrequens theca gemella vnus quasi perichaetii.

VAGINULA ovata, viridis; deinde rubet f. 7.

CALYPTRA pallida, summate, stylo subiecta, solidiuscula diluta, lateraliter demum finditur f. 6.

PEDUNCULUS brevis, rigidiusculus, inferne amoene rubens, pondere thecae tantillum in arcum flectitur, f. 3. 7.

THECA immatura viridis ovalis, f. 3. matura operculoque deposito e luteo fuscescit, et sulcata cernensque fit. f. 7. Communissime innovationes proxime ad florem oriundae, lateralem faciunt: hinc istis nonnunquam deficientibus, terminalis manet.

OPERCULUM exacte conicum, basi amoene rubet, f. 3.

ANNULUS nullus.

PERISTOMA externum, dentes sedecim cuneiformes striati rubicundi, f. 7. ab interno latere evidentioribus processulis membranaceis transversis ornanti. f. 8. *Internum*, membrana lutea, plicato-carinata, absque ciliis aut processulis ordinatis, in aperturam irregulariter lacinulatam connuens. f. 9.

SEMINA matura dilute fusca f. 10. 11.

LOCUS. In montosis sylvaticis scopulos late investit. Primo omnium in nostra Saxonia haec species mihi obviam fuit Zschopaviae in acclivi sylvae fluvium ejusdem nominis adjacente, deinde etiam prope Dresdam, *im Plauischen Grund*.

TEMPUS. Vere ineunte floret: exeunte Majo, subsequenti anni, opercula decutit.

DURATIO perennis.

ETYMON. In memoriam **BARTRAMI**, coloni curiosi in Pennsylvania, qui inde optimo **DILLENIO** olim varias species cryptogamas **LINN.** procuravit, genericum nomen condidi; triviale vero indicio primi divulgatoris ipsius hujus speciei.

Observatio. Altera hucdum cognita species, *Bartramia pomiformis*, **Bryum pomiforme** **LINN.** ab hac differt, foliis lentius a basi in subularam formam contractis, pedunculisque longioribus.

*) Genitalia, praepriis mascula non, nisi his foliolis ablatis in conspectum veniunt; sed facillime cedunt vossella adprehensa.